

Kansallinen ongelma

Vaikka Suomessa panostetaan tutkimukseen yhä enenevästi, ei onni jakaannu kaikkien alojen kesken samassa määrin. Panostus kriminologiseen tutkimukseen on ”säälittävän vähäinen, jos sitä vertaa yleiseen länsimaiseen tasoon”, kirjoittavat päätoimittajat **Janne Kivivuori** ja **Anne Alvesalo** *Oikeus*-aikakauskirjan pääkirjoituksessaan (1/2003). Kun Suomessa alan tutkimusvirkoja on 14, on niitä esimerkiksi Ruotsissa 50, Tsekeissäkin 22.

Mistä tämä alan tutkimuksen ja opetuksen määrällinen alennustila sitten johtuu? ”Taustalla lienee jokin kulttuurinen syvätraditio, joka ei ole suosinut empiiristen tieteiden asemaa rikollisuusongelman ratkaisemisessa ja kontrollin kehittämisessä. On ehkä ajateltu, että ratkaisut suuriin kysymyksiin löytyvät jo kirjoitetuista kirjoista ja filosofien mietteistä”, kirjoittajat Alvesalo ja Kivivuori. Kirjoittajista Alvesalo on OTL ja erikoistutkija Poliisiammattikorkeakoulussa, Kivivuori VTT ja tutkimusjohtaja Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

Pääkirjoituksessa muistutetaan, että todellisuudesta ja lakien vaikutuksista tiedetään vähän ilman empiiristä yhteiskuntatutkimusta. ”Virallisenormien tutkimukseen riittää ehkä tutkija, kirjasto ja tietokone, mutta ihmisten käyttäytymisen tutkimuksessa tarvitaan näiden lisäksi myös aineistoja, joiden kerääminen maksaa”.

Eräänä keskeisenä ongelmana pääkirjoitus nostaa ”yhteiskuntatieteiden kulttuurisen hengen”, joka on paikoin ollut ”tiedekriittistä”. ”Moni opiskelija jäykistyy kauhusta kohdattaessaan määrällisen tai ylipäätään empiirisen aineiston, mutta osaa yllättävän hyvin lainata filosofeja, joiden mukaan tiede liittyy vallankäyttöön ja moraalittomuuteen, tai diskurssirelativisteja, joiden mukaan tieteen tulokset ovat vain konstruktioita muiden tarinoiden joukossa”. Pääkirjoittajat jäävätkin hämmästelemään, ”mistä opiskelijat oikein oppivat nämä arvot?”

Kirjoittajat muistuttavat lisäksi, että kriminologian aseman jälkeenjääneisyys saattaa myös johtua ammattien arvostuksesta: harvat ylipäänsä haluavat kriminologeiksi.

Tilanteen kohentamiseksi kirjoittajat ehdottavat, että arvioitaisiin mahdollisuus keskittää nyt hajallaan pienissä yksiköissä oleva tutkimus yh-

teen perustettavaan kriminologian ja kriminaalipolitiikan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen (KRIKES). Tai että perustettaisiin johonkin yliopistoon vahva empiirisen kriminologian laitos.

Samassa aikakauskirjassa teemaa myös käsittelevä OTL ja tutkija **Kaijus Ervasti** arvelee lisäksi, että oikeuden empiirinen tutkimus on myös jäänyt väliinputoajaksi: ”Oikeustieteilijät ovat katsoneet, että yhteiskuntatieteellinen lähestymistapa oikeuteen kuuluu yhteiskuntatieteilijöille, [...] Yhteiskuntatieteilijät taas ovat vieroksuneet oikeudellisia ajattelutapoja ja oikeudelliseen maailmaan kuuluvia asioita”, kirjoittaa Ervasti.

Ervasti kritisoi varsin voimakkaasti oikeustieteilijöiden haluttomuutta empiirisiin tutkimuksiin. Hänen mukaansa oikeustieteen piirissä törmää usein ajattelutapaan, että ”kylä me tiedämme tämän asian tutkimattakin”. Oikeustieteilijöiden ”epäsystemaattiset käsitykset kehittyvät helposti ajan mittaan ”tiedetyiksi totuuksiksi””. Myös Ervasti haikailee riittävän suurta empiiristä oikeustutkimusta ylläpitävää laitosta.

Ympäristögeologiaa

”Valtion tutkimuslaitokset ja vastaavat julkiset instanssit ovat vajonneet tulosjohtamisen ja sitä pönkittävien, jatkuvien organisaatiouudistusten kurimukseen. [...] Yliopistojemme antamaan opetukseen ja siellä suoritettavaan tutkimukseen suunnataan yhä suurempia odotuksia aina vain pienemmin voimavaroin.” Näin synkeästi kirjoittaa professori **Veli-Pekka Salonen** *Geologi*-lehdessä 1/2003 (kirjoitus perustuu virkaanastujaispuheeseen).

Salonen myöntää sanomansa toki kärjistyksiksi, mutta ”kuva luonnehtii reaali maailmaa, jossa yliopistonkin professorit joutuvat toimimaan”.

Salonen nimitettiin viime vuonna ympäristögeologian professoriksi Helsingin yliopistossa. Tieteenala on melkoisen nuori eikä alan profes-
suureja ole maailmassa kuin puolenkymmentä. Salonen itse määrittelee alan melkoisen poikkitieteelliseksi: ”ympäristögeologia lähtee hyvästä geologisesta tutkimuksesta, mutta se saa voimansa halusta ymmärtää ja ratkaista luonnon

ja ihmisen toiminnan välisiä ristiriitoja. Toisin sanoen ympäristögeologia on yhteiskunnallista toimintaa.”

Geologia ja ilmastonmuutokset

Veli-Pekka Salonen toteaa edellä lainatussa kirjoituksessaan, että ”Geologit, tottuneina pitkiin aikajänteisiin ja suuriin yleistyksiin, saattavat vieläkin julkisissa puheenvuoroissa vähätellä maailmanlaajuisia ympäristöongelmia.”

Tämä käsitys saa vahvistuksen toisaalla samassa lehdessä. Esimerkiksi **Pasi Lehmuspelto** (*Geologi* 1/2003) toteaa, että ”ilmastonmuutos liittyy kiinteästi maapallon geologiseen kehitykseen alusta loppuun. Maankuoren liikkeet ja vulkaanisen toiminnan vaihtelut yhdessä avaruudellisten tekijöiden kanssa ovat maapallon historiassa aiheuttaneet tähänastiset ilmastonmuutokset, niin hitaat kuin nopeat, niin suuret kuin pienet. On huvittavaa suuruudenhulluutta kuvitella ihmisen toiminnan jotenkin voivan olla vaikuttavaa tällaisten voimien joukossa.”

Lehmuspellon mukaan ihmisen toiminnalla on ollut vain marginaalinen merkitys esimerkiksi maapallonlaajuisessa hiilen kiertokulussa.

Lehmuskallion käsityksen mukaan geologinen aikakäsitys on syynä siihen, että ”geologeja ei ole oikein saatu innostumaan ilmastonmuutokeskustelusta, jossa 30 vuoden tai jopa lyhyemmän seurantajakson hyvin tulkinanvaraisista lämpötilan mittauksista saatetaan aivan vakavissaan hahmotella dramaattisia lämpötilannousuja sadan vuoden päähän.”

Tämä erilainen aikaperspektiivi tuli selkeästi esiin mm. vuoden 1997 Tieteen päivien Päivän painissa: geologi **Matti Saarnisto** ja ilmatieteilijä **Eero Holopainen** kävivät värikkään ottelun, jossa näkökulmaerosta johtuen painijoiden johtopäätökset olivat aivan erisuuntaiset. Ilmatieteilijän mukaan ihmisen vaikutus on selkeä ja voidaan sanoa kasviuoneilmiön johtavan lämpötilan selkeään nousuun, geologi taas tarkasteli erilaisia aineistoja pidemmällä perspektiivillä eikä nähnyt perustetta tehdä ilmatieteilijöiden johtopäätöksiä.

Geologi-lehdessä **Boris Winterhalter** puolestaan ei luota kansainvälisen ilmastopaneelin raporttien johtopäätöksiin ja käytettyjen mallien selitysvoimaan. Hän myöntää toki, että raportin taustalla olevat satojen tutkijoiden tutkimukset ovat hyvin laadittuja. ”Sen sijaan päättäjille osoitetut tiivistelmät ovat vain pienen ydinryhmän laatimat. Niiden sanoma on hyvin tarkoitusha-

kuinen – ihmistä ja ennen kaikkea teollistuneita maita syyllistävä”.

Näistä eri suuntaisista näkemyksistä voi myös lukea *Tieteessä tapahtuu* -lehden niteistä 3/2002 (*Larry Huldén*) vs. 2/2003 (*Juhani Rinne*)

Asiaan tarkemmin perehtymätön kansalainen tarkkailee keskustelua uteliaana: onko totuus tuolla jossakin? Ja jos on niin missä?

Kovaa peliä maantieteessä vai ikiaikaista virantäyttökiistaa?

Maantieteilijöiden parissa jatkuu reippaana jäsenten välinen nokittelu. Maantieteilijöiden *Terra*-aikakauskirjan pääkirjoituksessa (1/2003) Suomen Akatemian tutkijatohtori **Hille Koskelaa** (se pelon maantiede -tutkijana laajemminkin tunnettu) ihmetyttää maantieteilijöiden ”lopun pohdinta siitä, mikä ”todella” on maantiedettä”. Aihetta on vatvottu *Terrassa* enemmänkin viime aikoina, ja joku saattaisi pitää sitä osoituksena siitä, että ”tieteenalan itsetunto on heikko”, tulkitsee Koskela. Toinen selitys voisi tietysti olla sekin, että ala käy aivan normaalia kriittistä keskustelua

Koskela pitää erityisen kiinnostavana näissä pohdintoissa sitä, että ”samalla kun identiteettiä etsitään ja pyritään määrittelemään, otetaan [...] kantaa myös siihen, mikä *ei* ole maantiedettä.” Niinpä maantieteilijät tulevat ”rajanneeksi toinen toisiaan ulos, oman yhteisen tieteenalansa ulkopuolelle.

”Miksi suvaitsevaisuus ja myönteinen moraalaisuus on niin vaikeaa? Miksi emme kykene keskittymään siihen, mikä kaikki tutkimus voi olla merkittävää [...] vaan käytämme sen sijaan energiaamme ”poliisityöhön”? Mikä mahtaa olla pohjimmainen syy siihen, että tunnemme tarvetta määritellä toiset ulos?” Suunnittelumaantieteestä väitellyttä Koskelaa askarrutti erityisesti se, että viime vuoden Maantieteen päivillä ulkomaisen esitelmöitsijän maantiede-käsitteen pohdintojen johtopäätöksistä Koskela ei löytänyt mielestensä omaa alaansa maantieteen joukosta lainkaan.

Tämä kaikki olikin sitten johdantona sille, että Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen muutamat virantäytöt ja sijaisuudet on Koskelan mukaan täytetty ehdottoman väärinmieleisesti – sattumoisin Koskela itse oli yksi sijaisen sijaisuudesta kiinnostunut mutta valinta ei tällä kertaa suosinut. Koskela tulkitaan lähinnä ns. laadullisten menetelmien käyttäjäksi ja laitoksella haettiin opetustehtäviä varten enemmänkin kvantitatiivisten menetelmien tuntijaa.

Toisaalta tässäkin tapauksessa yhden menetelmän suosijaa ei yleisesti ottaen lyödä laimin (vaikka yksi viransijaisuus menikin sivuitse): Suomen Akatemian tutkijatohtoriuksia on hänelle riittänyt eli tutkimustansa tuettu. Eli kyllä suvaitsevaisuuttakin näissä joskus pienissäkin piireissä sentään on olemassa riittämiin.

Pääkirjoitukseksi Koskelan kirjoitus oli kyllä osin erikoinen: harmin julkituominen itseä koskevassa viransijaisuuden täyttökäytössä. Mutta virantäyttökäytöt ovat toki aina olleet yliopistoelämän arkea ja väriä.

Merimuseolla aluepolitiikkaa

Suomen Merimuseo on toiminut pitkään ahtaissa tiloissa Helsingin edustalla, Korkeasaaren vieressä. Kun ahtautta yritettiin helpottaa siirtämällä museo toisaalle Helsingissä, uusiin tiloihin, kävi monen mielestä hullusti. Viime tammikuussa päätettiin siirtää museo Kotkaan ja sivupiste Turkuun.

Suomen keskiajan arkeologian seuran julkaisemassa lehdessä *SKAS* 1/2003 hämmästellään tätä siirtoa. ”Kymenlaakson työllisyyden kannalta alle kymmenen vakituisen työntekijän kokoisen keskusviraston osan kahtia jakamisella ja pääkaupunkiseudun ulkopuolelle siirtämisellä ei ole kuin kosmeettista merkitystä”, kirjoitetaan lehden pääkirjoituksessa.

Toisaalta itse siirtokeskustelussa puhuttiin julkisuudessa lähinnä vain näyttelytoiminnasta. Pääkirjoituksessa muistutetaan kuitenkin, että näyttelyt ovat vain pieni osa museon toimintaa. Erilaiset suojelu- ja tallennus- sekä tutkimustoiminta muodostavat kuitenkin keskeisimmän osan toimintaa. ”Kotka voi olla hyvä sijoituspaikka erikoismuseolle, mutta Merimuseon muun toiminnan jatkuvuudelle sijoituspäätös on uhka.” Pääkirjoittaja epäilee, että kiinteä yhteistyö Kansallisarkiston, Merenkululaitoksen ja tieteellisten kirjastojen kokoelmien sekä Museoviraston muiden osastojen kanssa vaikeutuu siirron myötä.

Hiekkanen teki sen taas

Dosentti **Markus Hiekkanen** on tullut tunnetuksi seurakuntien ilonpilaajana, kirkkojen aiemmin arvioitujen ikien nuorentajana. Hiekkanen ei ole kuitenkaan jäänyt vain kirkkoihin vaan myös kirkkoesineetkin saavat uusia ikämääriä. Tuoreessa Suomen keskiajan arkeologian seuran

lehdessä *SKAS* (1/2003) hän kertoo Huittisten 1495–1500 muuratun kivikirkon itäsakaran erillisestä kappelista ja sen puiseista kastealtaasta (tai oikeastaan sen alustasta).

Kastealtaassa on keskiaikaan viittaavia piirteitä, ja niinpä sitä on pidetty keskiaikaisena, ehkä kirkon valmistumisen aikoihin tehtynä. Mutta totuus onkin tarua ihmeellisempää.

Hiekkasen johtama tutkimushanke Suomen kirkkojen ympäristöjen ja sisätilojen muutoksista 1200-luvulta 1700-luvulle on pyrkinyt ajoittamaan entistä tarkemmin ja luonnontieteellisiä menetelmiä mahdollisuuksien mukaan käyttäen erilaiset kirkkojen kulttuuritaiteet. Ja arvaahan mitä siitä seuraa. Joensuun yliopiston dendrokronologian laboratoriossa on nyt analysoitu Hiekkasen ja laboratorion johtajan **Pentti Zetterbergin** ottamat näytteet – ja kastemalja onkin aikaisintaan vuodelta 1644, jolloin käytetty mätty on kaadettu.

Kastemalja, tai pikemminkin siis sen jalusta, nuortui siis vähintään puolisentoista vuosisataa. Itse maljaosassa on täytynyt olla metallinen malja, josta ei sitten olekaan säilynyt mitään tietoja.

Maanomistajat ympäristöarvoja tuottamassa

Costa Rica oli vielä muutama vuosikymmen sitten yksi kärkeimistä metsien hävittämisessä. Sitten maa reivasi kurssiaan huomattavasti: metsäpolitiikka ja metsälait muutettiin, metsien suojeluun ryhdyttiin panostamaan. Tällä hetkellä jopa 25 % maan pinta-alasta on kansallispuistoja tai suojelualueita.

Nykyiset uudet tukimuodot ovat jo varsin omaperäisiä: maanomistajille maksetaan korvausta metsien tuottamista ympäristöpalveluista! Korvausta voidaan maksaa metsien suojelun lisäksi metsitystä ja kestävä metsänhoitoa varten. Tästä costaricalaisesta erikoislaatuista metsäpolitiikasta ovat tutkijat **Outi Myatt-Hirvonen** ja **Markku Kanninen** kirjoittaneet kiintoisan katsauksen *Metsätieteen aikakauskirjassa* 1/2003.

Metsien katsotaan tarjoavan neljänlaisia ympäristöpalveluja: vesivarojen suojelua, biodiversiteetin suojelua, hiilen sidontaa sekä maisemansuojelua. ”Korvauksen tavoitteena on edistää metsien suojelua sekä tarjota pienille ja keksikokoisille tiloille lisäansioita ja näin ehkäistä maaltamuuttoa.” Metsän merkitystä ei arvioida enää puuntuotannon kannalta vaan myös muut metsän tarjoamat hyödyt tunnustetaan,

korostavat Myatt-Hirvonen ja Kanninen. Tämä ajattelu ei liene maailmalla kovin tavallista.

Metsityshankkeissa metsänomistaja sitoutuu metsittämään sovitun alueen ja pitämään sen metsitettynä 15–20 vuotta, metsänhoitovaihtoehtossa puolestaan sitoudutaan hoitamaan metsää 15 vuoden ajan. Artikkelin kirjoittajat korostavat erityisesti järjestelmän vapaaehtoisuutta: halutuille alueille maanomistaja hakee suojelua. Itse asiassa hakemuksia on tullut huomattavasti enemmän kun on voitu varojen puitteissa tehdä. Suojelusopimus on sitova, vaikka maan omistussuhteet muuttuisivat.

Järjestelmää on rahoitettu niin koti- kuin ulkomaisin varoin: toisaalta polttoaineveron tuotoista, toisaalta kansainvälisten markkinoiden ns. hiilirahaston kautta. Costa Rica on ollut keskeisesti kehittämässä Kioton sopimuksen mukaista kasvihuonepäästöjen päästökauppaa. Maassa on kokeiltu hanketta, jossa sitoutuessaan ympäristöpalveluohjelmaan maanomistajat luovuttavat valtiolle oikeuden metsiensä sitoman hiilimäärän myymiseksi kansainvälisillä markkinoilla. Costa Rican kehittämiä ”hiiliosakkeita” on kaupan Chicagon pörssissä!

Katsauksen kirjoittajat muistuttavat, että järjestelmää on myös kritisoitu, koska sen on katsottu hyödyttävän lähinnä suurmaanomistajia. Suojelukokonaisuudet ovat lisäksi olleet hajanaisesti sijoittuneita; jatkossa suojeltavat alueet pyritäänkin ensisijaisesti keskittämään olemassa olevien suojelualueiden yhteyteen. Järjestelmän rahoitus, varojen puute, on myös ollut ongelmallinen.

Järjestelmä on kirjoituksen mukaan kiistämättä onnistunut edistämään metsien suojelua, mutta monet sosiaaliset tavoitteet ovat vielä jääneet saavuttamatta.

Niiniluoto jatkaa valtuuskunnan johdossa

Professori ja Helsingin yliopiston vararehtori **Ilkka Niiniluoto** valittiin uudelle kaudelle Tieteellisten seurain valtuuskunnan puheenjohtajaksi. Niiniluoto on ollut puheenjohtajana vuodesta 2000 alkaen. Suomen Filosofisen Yhdistyksen puheenjohtajana vuodesta 1975 toiminut Niiniluoto on valtuuskunnan hallituksessa Suomalaisen Tiedeakatemian nimeämänä.

Varapuheenjohtajaksi valittiin jatamaan professori **Juhani Keinonen** (Suomen Fyysikkoseura). Keinonen on toiminut varapuheenjohtajana vuodesta 1989.

Valtuuskunnan julkaisukeskuksen puheen-

johtajaksi valittiin puolestaan professori **René Gothóni** (Suomen Tiedeseura).

Tieteen päivät 2005 liikkeellä

Seuraavien Tieteen päivien valmistelu on käynnistynyt. Päivät pidetään jälleen viisipäiväisenä 12.-16.1.2005 Helsingissä. Päivien järjestelytoimikunnan puheenjohtajana toimi kansleri **Risto Ihmuotila** ja muiksi toimikunnan jäseniksi on kutsuttu professori **Kari Enqvist**, professori **Carl G. Gahmberg**, akatemiaprofessori **Ilkka Hanski**, dosentti **Paavo Hohti**, akatemiaprofessori **Risto Nieminen**, professori **Ilkka Niiniluoto**, professori **Matti Saarnisto** ja akatemiaprofessori **Irma Thesleff**. Päivien pääsihteerinä toimii **Jan Rydman**.

Päivien otsikko ja keskeiset teemat päätetään vielä kesään mennessä ja puhujatkin pääosin vuoden loppuun mennessä.

Viime tammikuiset päivät olivat kaikkien aikojen laajimmat yli 300 esiintyjineen, yleisöä eri tilaisuudet vetivät yhteensä yli 15 000. Päivien antiin voi käydä tutustumassa internetin välityksellä: osoitteessa on päivien antia taltiointuna lähes 100 tuntia. Lisäksi *Tieteessä tapahtuu* -lehden tämän vuoden kaikissa numeroissa julkaistaan päivien antia. Muutamien keskeisten teemojen ympärille keskittyvä kirja *Tiede ja muutos – aaveet ja haaveet* (julkaisijana Tieteellisten seurain valtuuskunta) puolestaan ilmestyy alkusyksystä.

Tieteessä tapahtuu -lehti 20 vuotta

Tämä *Tieteessä tapahtuu* -lehden nide on tavallaan juhlanumero – ilman krumeluureja. Lehden ensimmäinen nide ilmestyi toukokuussa 1983. Varsinaisesta lehdestä ei tosin suuremmin ensimmäisten viiden vuoden ajalta voi puhua, pikemminkin kyse oli julkaisijan eli Tieteellisten seurain valtuuskunnan laajennetusta jäsenkirjeestä. Lehti kertoi lähinnä valtuuskunnan kuumuisista ja tekemisistä sekä sisälsi kalenteritiedot tieteellisten seurojen tulevista ja menneistä tapahtumista. Nyt kyse on kaikki tieteenalat, tiedepolitiikan ja tieteenfilosofian kattavasta yleistiedelehdestä.

Lehden vaiheista voi lukea tarkemmin esimerkiksi lehden numerosta 4/1998 tai *Hakemisto 1983–2000* -niteestä. Nämä löytyvät myös lehden verkkosivuilta osoitteessa www.tsv.fi

Lehti muistaa merkkipäiväänsä lähinnä työn merkeissä.

Jan Rydman